

Sygn. akt I CSKP 47/21

POSTANOWIENIE

Dnia 18 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Kamil Zaradkiewicz

SSN Tomasz Szanciło

w sprawie z wniosku Z. M.
przy uczestnictwie P. M. i J. M.
o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 18 marca 2021 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 9 marca 2018 r., sygn. akt IV Ca (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

1. Postanowieniem z 13 kwietnia 2016 r. Sąd Rejonowy w W. oddalił wniosek Z. M. o zmianę prawomocnego postanowienia Sądu Rejonowego w W. z 12 grudnia 2012 r. o stwierdzeniu nabycia spadku po A. M. w sprawie I Ns (...), która toczyła się z wniosku P. M. z udziałem J. M. i Z. M..

2. Postanowieniem z 9 marca 2018 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację Z. M. od powyższego postanowienia.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenie Sądu Rejonowego, że Z. M. był uczestnikiem postępowania w sprawie I Ns (...), stąd też niezbędną przesłanką skutecznego domagania się zmiany postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku jest oparcie żądania na podstawie, która nie mogła być powołana w toku tegoż postępowania. Tymczasem sam wnioskodawca przyznał, że testament matki odnalazł jeszcze jesienią 2012 r., a zatem miał możliwość zgłoszenia tego faktu jeszcze w toku sprawy.

Dodatkowo Sąd Okręgowy podzielił ustalenie, że w listopadzie 2012 r. Z. M. zamieszkiwał pod adresem: W., blok (...), m. (...), Z., i na ten adres zostało mu doręczone zawiadomienie o terminie rozprawy wyznaczonej na 12 grudnia 2012 r. oraz odpis wniosku o stwierdzenie nabycia spadku. Przesyłka ta została doręczona w sposób przewidziany w art. 139 k.p.c.

3. Sąd Okręgowy uznał, że Z. M. był uczestnikiem postępowania w sprawie I Ns (...), albowiem został prawidłowo zawiadomiony o terminie rozprawy wyznaczonej na 12 grudnia 2012 r., a co za tym idzie trafnie wniosek o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku został oddalony jako wniesiony po upływie terminu przewidzianego w art. 679 § 1 k.p.c.

4. Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wywiódł Z. M., zaskarżając je w całości. Skarżący zarzucił naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z 379 pkt 5 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 139 § 1 k.p.c., art. 234 k.p.c., art. 328 § 2 k.p.c., art. 670 k.p.c., art. 679 k.p.c., a nadto art. 2 w zw. z art. 21 Konstytucji RP, art. 926 § 2 k.c., art. 931 § 1 k.c. w zw. z art. 931 § 2 k.c. Powołując się na powyższe, domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia Sądu Okręgowego w W. w całości i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

5. Z uwagi na sformułowanie w skardze kasacyjnej szeregu zarzutów naruszenia prawa procesowego należy odnieść się do nich w pierwszej kolejności, ponieważ ich ewentualna zasadność mogłaby przesądzać o konieczności

uwzględnienia skargi kasacyjnej. W szczególności zasadność zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. może przesądzać o uwzględnieniu skargi kasacyjnej z powodu braku możliwości przeprowadzenia kontroli kasacyjnej zaskarżonego postanowienia.

Nie można nie zauważyć, że Sąd Okręgowy bardzo lakonicznie przedstawił motywy rozstrzygnięcia, które zapadło w wyniku rozpoznania apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego, ale z uzasadnienia tego postanowienia niewątpliwie wynika, że Sąd Okręgowy podzielił ustalenia i wnioski Sądu Rejonowego co do tego, iż wnioskodawca z uwagi na status uczestnika pierwotnego postępowania spadkowego podlega ograniczeniom przewidzianym w art. 679 § 1 zd. 2 k.p.c., gdy chodzi o przyczynę oraz termin do wystąpienia o zmianę postanowienia spadkowego.

Sąd Najwyższy podziela jednak w pełni stanowisko reprezentowane w orzecznictwie, że zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. (a w stosunku do orzeczenia sądu drugiej instancji wydanego w postępowaniu nieprocesowym - art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.; wszystkie przepisy w brzmieniu do 7 listopada 2019 r.) może być usprawiedliwiony tylko w tych wyjątkowych okolicznościach, w których treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia. Dotyczy to m.in. sytuacji, w której uzasadnienie nie pozwala na stwierdzenie, czy sąd odwoławczy uczynił zadość wynikającemu z art. 378 § 1 k.p.c. nakazowi rozpatrzenia wszystkich zarzutów i wniosków apelacji (m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00; postanowienia Sądu Najwyższego: z 20 lutego 2003 r., II CKN 1138/00; z 5 kwietnia 2002 r., II CKN 1368/00; z 4 lipca 2012 r., I CSK 72/12; z 24 września 2020 r., IV CSK 32/19).

W niniejszej sprawie Sąd Okręgowy zaaprobował ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, jak też ocenę dowodów przez ten Sąd zaprezentowaną, co odnosi się w szczególności także do zeznań przesłuchanego w sprawie świadka. Prześledzenie toku rozumowania Sądu Okręgowego nie stwarza w tym przypadku trudności, które uniemożliwiałyby kontrolę kasacyjną. Wskazać należy zwłaszcza, że oba sądy dostrzegły istotną rozbieżność między

twierdzeniami wnioskodawcy co do przebywania w czasie biegu postępowania spadkowego poza miejsce zamieszkania a zeznaniami świadka o niepozostawieniu w skrzynce pocztowej zawiadomienia o korespondencji sądowej. Władne były zatem dokonać oceny zebranego materiału dowodowego i w konsekwencji uznać, że wobec Z. M. zostały zachowane wymagania skutecznego powiadomienia o toczącym się postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

7. Nie zasługują na podzielenie dalsze zarzuty naruszenia prawa procesowego zrelatywizowane do błędnych ustaleń faktycznych. Przede wszystkim przypomnienia wymaga, że zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie może być przedmiotem rozważań i ocen Sądu Najwyższego, skoro jego treść normatywna odnosi się bezpośrednio do dokonywania przez sąd oceny dowodów, a Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

8. Na nieporozumieniu zasadza się kolejny zarzut skargi kasacyjnej, zgodnie z którym Sąd Okręgowy miałby naruszyć art. 378 § 1 k.p.c. w zw. z 379 pkt 5 k.p.c. poprzez pominięcie tego, że wnioskodawca został pozbawiony możliwości obrony swoich praw na skutek nieskutecznie doręzonego zawiadomienia o toczącym się postępowaniu. Jak wskazano uprzednio, skarżący nie wykazał, by sądy *meriti* bezpodstawnie uznały za skuteczne doręczenie zastępcze zawiadomienia o terminie rozprawy w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Co istotne jednakże, zarzut nieważności postępowania przed Sądem Rejonowym mógłby być podnoszony w toku postępowania apelacyjnego zainicjowanego apelacją od postanowienia z 12 grudnia 2012 r., nie zaś w toku niniejszego postępowania, którego przesłanki są zgoła odmienne.

Sąd Najwyższy zwraca uwagę, że z ustaleń poczynionych przez sądy *meriti* wynika, że Z. M. posiadał wiedzę o toczącym się postępowaniu, mimo tego, że zawiadomienie o terminie rozprawy zostało mu doręczone w trybie doręczenia zastępczego. Co więcej, ustalono, że w lutym 2013 r. bratankowie okazali Z. M. postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku, zaś Z. M. niezwłocznie zasięgnął porady prawnej i udzielił pełnomocnictwa profesjonalnemu pełnomocnikowi w celu dokonania wglądu do akt. Ustalenia w tym zakresie, nie będące przedmiotem sporu, pozwalają wnioskować, że gdyby rzeczywiście Z. M. nie miały wiedzy o

toczącym się postępowaniu, a równocześnie czuł pokrzywdzony wydanym postanowieniem z 12 grudnia 2012 r. zleciłby radcy prawnemu sporządzenie właściwego środka zaskarżenia wraz z ewentualnym wnioskiem o przywrócenie terminu do jego złożenia.

9. Podkreślenia wymaga, że przez uczestnictwo w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku - w rozumieniu art. 679 k.p.c. - należy rozumieć formalny udział w postępowaniu, a nie stopień aktywności, bierność czy nawet całkowitą bezczynność zainteresowanego występującego w sprawie. Uczestnikiem postępowania zainteresowany może stać się zarówno wskutek samodzielnego zgłoszenia wniosku wszczynającego postępowanie, jak też przez wzięcie udziału w toczącym się postępowaniu z własnej inicjatywy lub na skutek wezwania przez sąd do udziału w toczącym się postępowaniu (uchwała Sądu Najwyższego z 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09, OSNC 2010/7-8/98). Do stwierdzenia zaś formalnego udziału - poza przypadkami zainicjowania przez daną osobę postępowania - wystarczające jest doręczenie uczestnikowi odpisu wniosku czy wezwania do wzięcia udziału w sprawie, choćby nastąpiło ono *per aviso*. Nawet zatem wówczas, gdy uczestnik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, z różnych powodów, nie brał w nim aktywnego udziału, pozostając całkowicie biernym, jest on uczestnikiem takiego postępowania w rozumieniu art. 679 k.p.c. i odnoszą się do niego ograniczenia przewidziane w tym przepisie (postanowienie Sądu Najwyższego z 13 października 2004 r., III CSK 82/03).

10. Powyższe analizy pozwalają przejść do oceny zasadności kluczowego zarzutu postawionego w niniejszym postępowaniu, a to naruszenia art. 679 § 1 k.p.c., na skutek czego miało dojść do pozostawienia w obrocie prawnym orzeczenia spadkowego sprzecznego ze stanem faktycznym i prawnym. Zgodnie z art. 679 § 1 k.p.c. dowód, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku, nie jest spadkobiercą lub że jej udział w spadku jest inny niż stwierdzony, może być przeprowadzony tylko w postępowaniu o uchylenie lub zmianę stwierdzenia nabycia spadku. Jednakże ten, kto był uczestnikiem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku, może tylko wówczas żądać zmiany postanowienia stwierdzającego nabycie spadku, gdy żądanie opiera na podstawie, której nie mógł powołać w tym postępowaniu, a wniosek o zmianę

składa przed upływem roku od dnia, w którym uzyskał tę możliwość.

Regulacja ta zawiera istotne ograniczenie w zakresie dopuszczalności doprowadzenia do zmiany stwierdzenia spadku na żądanie osoby, która była uczestnikiem tego postępowania. Ograniczenia te dotyczą podstawy i terminu do zgłoszenia wniosku i są uzasadnione potrzebą ochrony stabilności stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem porządku dziedziczenia. Co istotne, ograniczenia te są całkowicie niezależne od wagi rozbieżności między treścią wydanego orzeczenia i treścią orzeczenia, które powinno zostać wydane (uchwały Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 1982 r., III CZP 15/82, OSNC 1982/8-9/118; z 21 marca 2001 r., III CZP 4/01, OSNC 2001/10/144; postanowienia Sądu Najwyższego: z 2 czerwca 2000 r., II CKN 981/98; z 4 lutego 2000 r., II CKN 740/98; z 26 stycznia 2001 r., II CKN 784/00, OSNC 2001/7-8/118; z 14 października 2009 r., V CSK 118/09; z 23 listopada 2011 r., IV CSK 141/11; z 25 listopada 2011 r., III CSK 17/11; z 13 grudnia 2012 r., IV CSK 183/12; z 11 października 2013 r., I CSK 6/13; z 15 stycznia 2016 r., I CSK 1079/14). Uchybienie terminowi albo zaniechanie wskazania podstawy uzasadniającej zmianę lub przyczyn niepozwalających przedstawić jej w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku prowadzi zawsze do oddalenia wniosku o zmianę stwierdzenia spadku (uchwała Sądu Najwyższego z 21 marca 2001 r., III CZP 4/01, OSNC 2001/10/144; postanowienie Sądu Najwyższego z 9 września 2011 r., I CSK 726/10).

Skarżący podnosi, że naruszenie art. 679 § 1 k.p.c. miało nastąpić poprzez błędne przyjęcie, że wniosek o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku został złożony po upływie terminu w sytuacji, gdy możliwość złożenia przedmiotowego wniosku wnioskodawca uzyskał znacznie później niż przyjął to sąd pierwszej instancji. Zarzut ten jest oczywiście bezzasadny. Uczestnik postępowania o stwierdzenie nabycia spadku nie może oprzeć żądania zmiany stwierdzenia nabycia spadku na podstawie, którą mógł powołać w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Jak ustaliły sądy *meriti*, Z. M. od jesieni 2012 r. pozostawał w posiadaniu testamentu spadkodawczyni, a zatem mógł dokument ten przedstawić w tymże postępowaniu. Nawet jednak gdyby uznać, jak w skardze kasacyjnej podniesiono, iż testament ten został odnaleziony w 2013 r. (a zatem po zakończeniu postępowania o stwierdzenie nabycia spadku), także i

wówczas zachodziłaby przeszkoda do skutecznego zainicjowania postępowania z art. 679 § 1 k.p.c. Wniosek o zmianę stwierdzenia został bowiem złożony dopiero w lipcu 2015 r., a zatem z uchybieniem rocznego terminu wskazanego w art. 679 § 1 k.p.c.

11. Bezzasadność zarzutów naruszenia prawa procesowego sprawia w niniejszej sprawie, że - niezależnie od ewentualnej sprzeczności treści postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku ze zgodnym z prawem porządkiem dziedziczenia - nie jest możliwe dokonanie zmiany stwierdzenia nabycia spadku. Jak bowiem zaznaczono już wyżej, niespełnienie wymagań co do dochowania stosownego terminu i przesłanek żądania musi prowadzić do oddalenia wniosku o zmianę stwierdzenia spadku. Nie podlegają zatem analizie te zarzuty naruszenia prawa procesowego i zarzuty naruszenia prawa materialnego, które odnoszą się do wadliwego określenia kręgu spadkobierców po A. M. (art. 670 § 1 k.p.c.; art. 926 § 2 k.c., art. 931 k.c.).

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

jw